

Hvad **BØRN** ikke ved ...

Der er mange fortielser omkring børn af psykisk syge forældre. Men flere gode initiativer får langsomt situationen til at vende. Et væsentligt bidrag hertil er Karen Glistrups bog om emnet, som udkom sidste efterår.

Psykisk sygdom hos mor eller far har helt frem til for ganske få år siden været et stort tabu. Det samme har vores behandlerholdning til, samtale med og adfærd over for børnene i familier præget af psykiske lidelser. Her har vi et felt, hvor vi også som psykologer har følt os usikre på, hvordan vi bedst skulle agere, råde og vejlede.

Resultatet af denne rådvildhed har været, at der indtil midt i 1990'erne nærmest ingen tilbud eksisterede, som strukturelt var rettet mod de anslåede ca. 50.000 danske børnefamilier, der er ramt af forældres psykiske sygdom. Dette skønt vi ved, at ca. en tredjedel af alle børn på døgninstitution eller i familiepleje i Københavns Kommune primært er anbragt, fordi mor eller far har en psykisk sygdom.

Det er stadig en kendsgerning, at pædagoger, lærere og andre (ja, også vi psykologer) omkring disse børn ofte er meget usikre på, hvordan vi skal tale med dem og nærme os barnets og familiens problematik. Det føles så svært – og "Barnet er jo egentlig så nemt, fornuftigt og veltilpasset ... fortæller ikke selv noget – måske bedst, at vi ikke taler om det". Sådan lyder argu-

menterne ofte, når man som psykolog superviserer i forbindelse med denne problemstilling.

Især i voksenpsykiatrien har man i stort omfang overset de sindslidendes børn. Disse børn overtager ofte ansvaret for familien og indtager rollen som små voksne uden netværk af familie eller stabile, ansvarlige professionelle voksne. Mange af disse børn er heller ikke kendt af socialforvaltningerne, fordi de "ikke har adfærdsproblemer", men agerer i rollen som ydre-tilpasede voksenbørn.

Den manglende, systematiserede information fra voksenpsykiatri til socialforvaltning om fx, at "far eller mor akut er blevet indlagt på lukket afdeling med psykisk sygdom, og der befandt sig tre mindreårige børn i hjemmet, som aktuelt passes af naboen, da far ikke kan magte opgaven selv – Kan forvaltningen undersøge børnenes forhold?" indebærer også, at socialforvaltningen ofte ikke ved, hvor disse børn er, og ved alt for lidt om, hvordan de håndterer deres livsvilkår.

Et vendepunkt

Nu er situationen heldigvis ved at vende. De seneste år har der været gennemført en række projekter og forskning rundt i landet for at få de professionelle behandlere særligt i voksenpsykiatrien til at etablere konkrete tilbud. Især er formålet at sikre et fokus på konsekvenserne for børn af, at mor eller far er ramt af psykisk sygdom.

Med støtte fra Socialministeriet søsatte Psykiatrifonden i 2002 en treårig landsdækkende kampagne, "Informationsbussen", som frem til 2005 kører landet rundt til institutioner, skoler mv. Ønsket er at øge børnenes viden om psykiske problemer og sætte fokus på de udsatte børns vilkår.

Disse projekter har givet os en bedre viden om de omfattende psykologiske, udviklingsmæssige og familiedynamiske konsekvenser af at vokse op med en psykisk syg forælder. Den ny

BOGDATA

Karen Glistrup: "Hvad børn ikke ved ... har de ondt af: Familiesamtaler i voksenpsykiatrien".
Hans Reitzels Forlag. Oktober 2002. 204 sider. 225 kr.

viden har også vist, hvilken positiv forskel det gør for børnene, at psykisk sygdom ikke ties ihjel, men at de får ordentlig viden om psykiske lidelser. Ligeså at børnene i en terapeutisk, støttende kontekst får mulighed for at dele tanker og følelser med far og mor eller i børnegrupper med ligestillede børn om, hvordan det er for dem at leve med en psykisk syg forælder.

Ligeværdig pårørende

Karen Glistrups glimrende, fagligt yderst kompetente bog "Hvad børn ikke ved ... har de ondt af", som Hans Reitzels Forlag udsendte sidste efterår, er tænkt som et initiativ for at forøge den fælles viden. Dens overordnede fokus er at beskrive, hvordan man tilrettelægger den såkaldt vanskelige samtale mellem børn, forældre og personale i voksenpsykiatrien – den familiesamtale eller det børnegrupperforløb, der særligt er tilpasset den loyalitet, de dynamikker og særlige levevilkår, som børn med psykisk syge forældre er vokset op som en del af.

Karen Glistrup beskriver samtaleens præmis og formål således: "Problemet for langt de fleste børn med en psykisk syg forælder er, at de overhovedet ikke får hjælp til at forstå det foruroligende, der foregår med deres far eller mor. Halve sandheder, venlige opmuntringer, bortforklaringer, negligering af hændelser, misforståede fortællinger og andre afledningsmanøvrer er de redskaber, vi giver børnene. Barnets eget indtryk af den syge forældres adfærd og udtalelser, kombineret med brudstykker af andre voksnes samtaler, deres mimik og kropssprog vil næsten altid gøre det muligt for børnene selv at sammenstykke en forståelse af forældrenes adfærd, som giver en eller anden mening. Oftest er denne forstå-

Informationsbussen

Man kan læse mere om Psykiatrifondens aktiviteter, herunder den i artiklen nævnte "Informationsbus", på www.psykiatrifonden.dk

- ▶ ▶ ▶ else forbundet med skyldfølelse, skam og ensomhed for barnet."

Som modvægt hertil betoner Karen Glistrup en værdipræmis om åbenhed, (k)ærlighed, empati og vidensformidling tilpasset barnets udviklingsalder og situation som måden til at indgyde familien og barnet oplevelsen af at blive respekteret, mødt, hørt og set i mødet med det psykiatriske behandlingssystem. Hun omtaler flere gange samtaleens kendetegn ikke som terapeutisk, men snarere at have karakter af supervision til barnet og dets forældre.

Samtale i børnehøjde

Bogen er optaget af, hvordan behandlere, som føler sig kompetente og vant til at samarbejde med voksne patienter, kan oversætte deres viden og strategier til børnehøjde. Der er til inspiration for læseren lagt vægt på at beskrive konkrete strategier og fokusfelter for selve invitationen af børnene til samtalen:

Hvordan skabes en tydelig og konkret ramme for samtalen, hvor børnene og deres behov er i centrum for opmærksomhed? Hvordan etableres kontakten mellem barnet og behandleren, som har ansvar for samtalen, så barnet får den støtte, som det behøver? Hvordan præsenterer den voksne sig tydeligt og klart om sit ærinde over for et barn, der har lært sig mange strategier til at undgå at fortælle og dele med voksne om sit livsvilkår og om traumatiske og for barnet selv vanskeligt forståelige oplevelser med en psykisk syg forælder?

Videre: Hvordan opnås forældrenes "tilladelse" til, at barnet må dele, fortælle og vise tillid i samtalen, idet man

ikke kan hjælpe et barn længere end forældrenes tillid til hjælperen tillader? Hvordan respekteres barnets loyalitet til forældrene og undgås, at samtalen om psykisk sygdom forstærker et måske i forvejen fastlåst, patologiserende, benægtende eller skyldtyngt mønster mellem barnet og forældrene?

Der gives metodiske ideer til, hvordan vi kommer i dialog med børnene. Ikke som professionelle, men (hvad der er afgørende fra barnets perspektiv) som lyttende mennesker. Bogens anden halvdel er spækket med konkrete eksempler på og ideer til, hvilke ord eller udsagn der kan være gode at høre for et barn, som har brug for at føle sig set og anerkendt, måder man kan sikre, at samtalen opleves meningsfuld og givtig for barnet mv.

I denne dejlige bog øser Karen Glistrup sin mangeårige erfaring med samtaler med børn/familier og mestring af situationer, hvor barn og forældre befinder sig i særdeles vanskelige vilkår. Det er den professionelle, der – med bogens kærlige, men tydelige bud fra sin "raske" og professionelle udenforstående (privilegerede) position – inviteres til selvrefleksion.

Behandlerens ansvar

Bogen beskriver, hvordan behandlerens egne følelser, livserfaringer mv. skal medtænkes, når man skal etablere kontakt med, kunne indleve sig i og støtte børn med psykisk syge forældre. Mange ansatte i psykiatrien er fx selv vokset op med psykisk syg forælder.

Bogen inviterer til et gensidigt læringsforhold, hvor barnet og familien placeres som eksperter på egne livsvilkår og den professionelle voksne som havende ansvar for kontekstafklaring, kontaktetablering og vidensformidling om psykisk sygdom til barnet og forældrene. Den professionelle inviteres til forundring, nysgerrighed og klarhed.

Opgaven er, at vedkommende fra en

menneskelig iværksættende, opmærksom og ansvarsfuld position indgiver viden og indsigt for barnet i forældrenes psykiske sygdom, og hvad den i samtalen eksternaliserede sygdom indebærer for forældres kompetence og barnets følelses- og tankeliv. Et centralt mål er at hjælpe hele familien med at bryde et tabu, der sjældent har været tilsigtet fra forældrenes side – men det er bare blevet sådan. Håbet er, at samtalen med barn og forældre "kan bringe familien ind i en proces, der giver både børn og voksne mulighed for at delagtiggøre hinanden i de tanker og følelser, som alle har en tendens til at holde for sig selv."

Et samarbejde

Gennem hele bogen ligger en fin invitation til at reflektere over kulturelle,

ansvar for supervision af personale i voksenpsykiatrien, anledning til eftertænksomhed.

Bogen rummer værktøjer som fx konkret beskrivelse af lovgrundlag, hvordan en underretning til socialforvaltningen kan skrues sammen, omtale af øvrige støttemuligheder og henvisningsmuligheder for børn og fagpersoner samt en god litteraturliste over de danske projekter på området.

Jeg synes, at bogen er så velskrevet og pædagogisk vigtig i sin præsentation af faglige dilemmaer, metodiske redskaber og formidling af viden om professionel samtale med børn, at jeg varmt vil anbefale den som undervisningsbog, ja faktisk som fast pensum på uddannelser, som retter sig mod sundheds- og omsorgspersonalet i voksenpsykiatrien, hos lægerne især den psykiatriske specialistuddannelse, pædagogiske arbejdsfelter og uddannelsen af socialrådgivere.

Forfatterens kompetente formidling af erfaringer med familiesamtaler og især samtaler med børn (bl.a. i børnegrupper) gør også bogen særdeles nyttig for enhver, som skal samtale med børn om andre vanskelige temaer, som barnet skal forholde sig til i sin familie, fx samtaler om forældres kriser, misbrug, skilsmisse, voksenlivsproblemer generelt.

Bogen kan også varmt anbefales som undervisnings- og formidlingsbog for psykologer, der arbejder i socialforvaltninger, i distriktspsykiatrien og i PPR og udfører vejledningsopgaver i forhold til skolelærere, pædagoger i dag- og døgninstitutioner. Her kan den bruges som debat- og redskabsbog for, hvordan man forholder sig til og kan forstå børn, der opvokser med psykisk syge forældre.

Benedicte Schilling er cand.psych., specialist i børnepsykologi. Hun arbejder bl.a. som konsulent i Københavns Kommune og er medlem af Baggrundsgruppen for Psykiatrifondens Informationskampagne

sociologiske og nyhistoriske præmisser og forklaringer på, hvorfor situationen er, som den er, i forhold til de(t) professionelle behandlesystemer (sam-)arbejde om børn af psykisk syge forældre.

Karen Glistrup er tydelig i sin – for børnene – bekymrende ”diagnose” af dilemmaer og problemstillinger, der præger forklaringskulturen i voksenpsykiatrien samt kulturen og samarbejdet mellem voksenpsykiatri og kommunens børneforvaltninger, som indebærer utydelighed om ansvar og opgaver for disse børn:

Hvis er opgaven at tale med børnene? Hvilke konsekvenser har det, at netop det system eller den person påtager sig opgaven? Det diskuteres, hvordan samarbejdets uklarhed skaber problemer for, at helhedsperspektivet kan slå igennem i forhold til et aktivt

børne-familearbejde med voksenpsykiatrien i en tid, hvor psykiatrien har vendt sig fra en intrapsykisk, biomedicinsk behandlingsmodel til en distriktspsykiatrisk, socialmedicinsk og socialpsykologisk model med vægt på helhed, netværk, pårørendeinddragelse, medansvarlighed mv.

Denne del af Karen Glistrups bog lægger op til en nødvendig og tiltrængt faglig debat blandt ansatte i de offentlige systemer.

Lær af bogen!

Der er tale om en vedkommende og længe ventet bog, som også psykologen kan lære meget af. Den er tankevækkende ligetil i et felt, som vi ved, at mange fagfolk ikke føler sig kompetente til at gå til. Den bør give psykologer, der bl.a. mange steder har